

Список літератури

1. Ваврик Р. В. Умови формування професійної готовності військових викладачів до педагогічної діяльності / Р. В. Ваврик // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2003. – № 4. – С. 85–94.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К., Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене / С. У. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
4. Кузь В. Г. Організація педагогічного дослідження / В. Г. Кузь. – К.: Знання України, 2006. – 48 с.
5. Линенко А. Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности: Дис... д-ра пед. наук: 13.00.01, 13.00.04. К., 1996.
6. Свистун В. І. Готовність до професійної діяльності педагога аграрного ВНЗ / В. І. Свистун, Т. Ф. Мельничук / Вісник Львів. ун-ту. Серія педаг. Науки. – 2009. – Вип. 25, ч. 3. – С. 53–60.
7. Слостенин В. И. Педагогика: Учебное пособие для студ. высш. пед.учебн. заведений / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов // Под ред. В. А. Слостенина. – М.: Изд. центр «Академия», 2002. – 576 с.

В статье проанализированы современные интерпретации термина «готовность к профессиональной деятельности», описано его значение для магистров аграрных специальностей, а также определены показатели, характеризующие уровень его формирования.

Готовность к профессиональной деятельности, магистратура

This paper analyzes the current interpretation of the term "readiness for professional activity", described its significance for agricultural master programs, and defines indicators that characterize the level of its formation.

Readiness for professional activity, Master program

УДК 371.134

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ МАЙСТРА ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ПТНЗ»

***В.І. Ковальчук, докторант,
Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)***

Уточнення змісту поняття « педагогічна майстерність майстра виробничого навчання ПТНЗ ». Представлені теоретичні підстави для визначення змісту педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання ПТНЗ. Визначено результативні параметри педагогічеської

© В.І. Ковальчук, 2014

майстерності цієї категорії працівників. На основі проведених досліджень дана авторська дефініція педагогічного майстерства майстрів виробничого навчання ПТНЗ.

Педагогічна майстерність, майстер виробничого навчання, ПТНЗ

Постановка проблеми. Однією з найсуттєвіших проблем нашої країни є кадрова криза в системі професійно-технічної освіти, багато в чому зумовлена тим, що сьогодні майстри виробничого навчання ПТНЗ, як правило є фахівцями, які прийшли з виробництва та не мають спеціальної педагогічної освіти. Одним із шляхів подолання цього недоліку є впровадження на загальнодержавному, регіональному та галузевому рівнях комплексу заходів, спрямованих на розвиток педагогічної майстерності цієї категорії педагогічних працівників.

Аналіз публікацій присвячених проблематиці формування та розвитку педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання ПТНЗ (А. Абдулліна, В. Абрамян, М. Барахтян, Є. Барбіна, А. Гармаш, Т. Десятов, С. Єлканов, І. Зязюн, В. Кан-Калик, А. Капська, Н. Ксенофонтова, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, В. Міндикану, Г. Нагорна, Н. Ничкало, В. Олійник, Г. Переухенко, О. Рудницька, Л. Рувинський, Г. Сагач, В. Семченко, І. Синиця, В. Сластьонін, Л. Спирін, Н. Тарасевич, Ю. Торба, Г. Хозяїнов, І. Чернокозов, В. Шахов та ін.), показав, що надаючи поняттю «педагогічна майстерність» різні відтінки, автори розмивають його зміст. На перших стадіях цього процесу взаєморозуміння між ними ще можливо, виходячи з контексту, інтонації, ситуації спілкування тощо, але у подальшому і ця (незадовільна) ступінь розуміння зникає. Виходячи з вищесказаного, в нашій роботі виникла необхідність уточнення змісту терміна «педагогічна майстерність майстра виробничого навчання ПТНЗ».

Мета дослідження полягає в уточненні змісту терміна «педагогічна майстерність майстра виробничого навчання ПТНЗ», а також у визначенні структури відповідної професійної якості.

Викладення основного матеріалу дослідження. Насамперед, відзначимо, що в нашому дослідженні педагогічна майстерність розглядається як професійна якість. На користь цього виступають такі міркування.

Категорія «якість» позначає ієрархічно структуровану сукупність корисних властивостей об'єкта, яка обумовлює його здатність задовольняти певні вимоги відповідно до його призначення [6, с. 141]. Зміст категорії «якість» конкретизуються в терміні «професійна якість». На думку вчених, цей термін «... є найбільш вдалим для розкриття тих професійних вимог до особистості фахівця, які ставить перед ним суспільство ... ця форма є найбільш лаконічною і дає можливість розкрити структуру професійних вимог, виходячи з методології науки» [1, с. 235].

В освіті професійні якості традиційно розглядаються як сукупність індивідуальних особливостей людини, що визначають ефективність

реалізації нею трудових функцій та виступають в якості необхідних та достатніх ознак її професійної придатності [4].

У синтагматичному аспекті, підставою для визначення структури педагогічної майстерності виступила концепція І. Зязюна, відповідно до якої, педагогічна майстерність – це системне утворення, що інтегрує ряд компонентів (гуманістичну спрямованість, професійні знання, здібності до педагогічної діяльності, педагогічну техніку) [2].

В епістемологічному аспекті, основою нашої позиції стала теорія діяльності О. Леонтьєва, у відповідності з якою, будь-яка професійна діяльність може бути описана через характеристику:

- мети діяльності (у нашому випадку цілі повинні співпадати чи хоча б не суперечити соціальному заказу);

- окремих дій, як компоненти діяльності (у нашому випадку, ці дії можна розглядати як загальні положення штатної інструкції майстра виробничого навчання, наприклад, «навчити», «виховати», «сформувати» і т.д.);

- операцій як окремих елементів дій, що обумовлені реакцією майстра в тій чи іншій ситуації навчального процесу (наприклад, «покарати», «похвалити», «присоромити», «показати приклад» і т.ін.);

- психофізіологічних функцій – здатність до відчуття, руху, запам'ятовування, саморегуляції психофізіологічних станів і т.ін. в різних ситуаціях навчально-виробничого процесу [5].

Проаналізувавши співвідношення запропонованої О. Леонтьєвим метасхеми діяльності та змісту професійної якості «педагогічна майстерність», яка була розкрита у роботах представників наукової школи І. Зязюна, ми виділили п'ять компонентів педагогічної майстерності майстра виробничого навчання ПТНЗ. Це такі компоненти:

- інтенціональний, інтегруючий особистісні утворення (мотиви, переконання, ціннісні орієнтації і т.д.), що визначають спрямованість свідомості майстра на виконання соціальних вимог, документованих у кваліфікаційних характеристиках майстра виробничого навчання (відзначимо, що термін «інтенція» ми використовуємо для позначення спрямованості свідомості, мислення на який-небудь предмет в основі якої лежить бажання, задум людини [3]);

- змістовний, інтегруючий професійно-технологічні знання та вміння, передача яких складає основу професійної діяльності майстра виробничого навчання;

- процесуальний, «відповідає» за патерни поведінки, які забезпечують виконання педагогічних дій відповідно до загальних цілей професійної діяльності в різноманітних ситуаціях навчально-виробничого процесу;

- ціннісний, що закладає основи для визначення критеріїв оцінки майстром виробничого навчання власної поведінки в конкретній ситуації навчально-виробничого процесу;

– психофізичний, інтегруючий якості, що роблять можливим здійснення, як елементарних операцій професійної діяльності, так і досягнення її інтенціональних цілей.

Для виявлення елементарних властивостей майстра виробничого навчання ПТНЗ, що визначають його педагогічну майстерність було проведено емпіричне дослідження.

Інструментом дослідження стала анкета, в якій респондентам пропонувалося визначити ознаки педагогічної майстерності майстра виробничого навчання ПТНЗ відповідно до компонентної структури цієї професійної якості. Респондентами стали працюючі майстри виробничого навчання м. Луганська, загальна чисельність яких становила 18 осіб. Анкетування проводилося під час занять авторської школи педагогічної майстерності.

Відзначимо, що у відповідях респондентів зустрічалися різні формулювання тих самих ознак педагогічної майстерності. У зв'язку з цим виникла необхідність приведення різних формулювань до мінімальної кількості лаконічних форм, що й було зроблено на методичних семінарах науково-дослідної лабораторії експериментальної педагогіки та педагогічних інновацій Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету ім. Б. Грінченка

Після попередньої обробки матеріалу, який включав редагування відповідей респондентів на запитання анкети, їх кодування, а також побудову первинної матриці даних, ми обробили ці дані з використанням пакету «Таблиці багатовимірних відгуків» програми Statistica 6.

Результатом обробки даних анкетування стало визначення ознак педагогічної майстерності майстра виробничого навчання ПТНЗ з точки зору представників професійного співтовариства.

Для уточнення змісту компонентів педагогічної майстерності, ми організували їх обговорення на методологічних семінарах Лабораторії, в результаті якого отримано впорядкований й обґрунтований опис найбільш важливих ознак педагогічної майстерності майстра виробничого навчання ПТНЗ.

Зокрема, в **інтенціональному** компоненті інтегруються наступні ознаки:

– активна позиція в професійному саморозвитку, яка проявляється в спрямованості свідомості майстра виробничого навчання на самостійне придбання ним професійних знань відповідно нагальних потреб професійної діяльності, а також здатності до мобілізації своїх внутрішніх резервів для цього вдосконалення;

– ставлення до своєї професії як до засобу особистісної самореалізації, яке проявляється в тому, що професія сприймається не тільки як засіб отримання засобів існування, але і як засіб здійснення особистісного потенціалу в соціальному просторі;

– тверде переконання у виборі професії, яке проявляється в усвідомленості вибору майстром своєї професії, а так само ступінь переконаності в правильності цього вибору.

Професійний компонент педагогічної майстерності об'єднує такі ознаки:

- вміння виконувати майстром виробничі операції, що виявляється як досвідченість майстра у виконанні професійних дій та операцій у реальних умовах виробництва;

- обізнаність у питаннях теорії та сучасних технологій, що полягає у знанні майстром цілей, принципів, методів і засобів своєї предметної діяльності, а також його обізнаності про тенденції розвитку своєї галузі;

- володіння понятійно-категоріальним фондом своєї спеціальності, що виявляється у знанні майстром специфічного професійного словника, а також ефективному володінні цим словником в професійному спілкуванні;

- сформованість професійно-технічного мислення, що виявляється в здатності до вирішення теоретичних і практичних технічних завдань з використанням алгоритмів, традиційних для тієї чи іншої професійної діяльності.

Процесуальний компонент об'єднує наступні ознаки:

- організаційно-комунікативні вміння, що мають прояв у здатності майстра до встановлення дружніх, ділових зв'язків між суб'єктами навчального процесу, умінні налагоджувати контакти, бути здатним до конструктивного спілкування з іншими людьми;

- володіння вербальною і невербальною педагогічною технікою, що виявляється в умінні майстра використовувати свій психофізичний апарат як інструмент педагогічного впливу на учнів;

- педагогічний артистизм, який проявляється у здібностях майстра усвідомлено приймати на себе нові ролі в тих чи інших ситуаціях навчального процесу, що дозволяють переконливо передати ту чи іншу думку чи ідею, емоційно впливаючи на учня за рахунок високого рівня розвитку свого образного мислення, уяви, а також естетики мови, пластичної культури та інших якостей;

- володіння дидактичними схемами навчання, яке проявляється у володінні майстром прийомами навчання вихованців основам дій, необхідних для успішності в тій, чи іншій професійній діяльності. Ця ознака також виявляється в знанні майстром алгоритмів навчання професії, умінні планування навчально-виробничого процесу, а також його умінні виправлення помилок своїх учнів.

Ціннісний компонент інтегрує такі ознаки:

- толерантність до фізичного або психічного дискомфорту, який створюють учні, що розуміється як здатність до підтримки спільності з людьми, які відрізняються в деякому відношенні від загальноприйнятих стереотипів, або не дотримуються загальноприйнятих поглядів. При цьому майстер повинен бути здатним вести себе з цими людьми відповідно до прийнятих етичних норм і не допускати в спілкуванні з вихованцями та колегами неприємних для них ситуацій;

- справедливість, яка виступає як адекватне сприйняття майстром відповідності прав і обов'язків, праці та винагороди, заслуг і їх визнання, злочину і покарання та ін.;

- вимогливість, яка проявляється у високому рівні вимог майстра до якості поведінки і прояви оточуючих людей, а також вимог до самого себе;

- здатність до професійно-педагогічної рефлексії, яка виявляється у здатності майстра до самоаналізу професійних дій, а також своїх помилок з подальшим коректуванням їх наслідків.

У психофізіологічному компоненті інтегровані наступні ознаки:

- психічна стійкість, яка виявляється в «витривалості» нервової системи при організації суб'єктної професійної поведінки в несприятливих умовах, незалежно від зовнішніх впливів і оцінок;

- адекватність емоційних реакцій, яка виявляється у вигляді контрольованого прояву емоцій в тій чи іншій педагогічній ситуації таким чином, щоб найбільш раціонально досягти мети педагогічного дії;

- здатність до вольової саморегуляції професійно обумовлених дій, яка виявляється у здатності майстра до оптимізації діяльності свого організму, настрою, мови, уваги та уяви на основі встановлення параметрів свого психосоматичного стану;

- знання та вміння із здоров'язбереження, які забезпечують високий рівень здоров'я майстра, а також зумовлюють відповідний спосіб його життя.

У відповідності з нашими уявленнями про сутність педагогічної майстерності майстра виробничого навчання, охарактеризовані вище ознаки повинні корелювати з результативними параметрами його професійної діяльності - якістю, продуктивністю і надійністю. Враховуючи це, з метою визначення ключових результативних параметрів педагогічної майстерності майстра виробничого навчання ПТНЗ, нами було організовано неформальне обговорення цього питання на методологічному семінарі Лабораторії. У результаті цього обговорення була сформована єдина позиція з цього питання. Зокрема, встановлено, що найбільш вагомими результативними параметрами професійної майстерності майстра виробничого навчання виступають:

- успішність учнів, показником якої є середній бал з профільюючих дисциплін;

- рівень залишкових знань і вмінь учнів, показником якого є оцінка за результатами професійно-прикладних тестів;

- задоволеність учнів процесом навчання, а також їх ставлення до навчання, показником якого виступає результат анкетування.

Крім теоретичного значення, ці результативні параметри представляють і значний практичний інтерес, оскільки вони можуть розглядатися зовнішніми критеріями педагогічної майстерності майстра виробничого навчання ПТНЗ.

Висновки. Таким чином, в нашому дослідженні педагогічна майстерність майстра виробничого навчання виступає як інтегративна професійна якість, що формується і розвивається в процесі професійної

освіти та педагогічної практики, структура якої утворюється технологічним, професійним, ціннісним, психофізіологічним і інтенціональним компонентами, що дозволяє з мінімальними зусиллями і в мінімальні терміни досягати запланованих результатів професійного навчання учнів ПТНЗ.

При цьому, структура інтенціонального компонента інтегрує такі ознаки педагогічної майстерності: активна позиція по відношенню до професійного саморозвитку, ставлення до своєї професії як до засобу самореалізації; переконання у правильності вибору професії. Професійний компонент інтегрує такі ознаки як: вміння виконувати виробничі операції за фахом; обізнаність у питаннях теорії предметної діяльності і сучасних технологіях; володіння понятійно-категоріальним фондом своєї спеціальності; сформованість професійно-технічного мислення. Процесуальний компонент інтегрує наступні ознаки: організаційно-комунікативні вміння; володіння вербальною і невербальною педагогічною технікою; педагогічний артистизм; володіння дидактичними схемами навчання. Ціннісний компонент об'єднує: толерантність до фізичного або психічного дискомфорту; справедливість; вимогливість, здатність до професійно-педагогічної рефлексії. Психофізіологічний компонент інтегрує: психічну стійкість; адекватність емоційних реакцій; здатність до вольової саморегуляції; знання та вміння з здоров'язбереження.

Особливо відзначимо, що проведена нами робота, по суті, являє собою уточнення поглядів наукової школи І. Зязюна на суть і зміст педагогічної майстерності як ключової професійної якості особистості педагога.

Список літератури

1. Гура О.І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект: [монографія] / О.І. Гура; Запоріжжя: ГУ "ЗІДМУ", 2006. – 332 с.
2. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність у закладах професійної освіти: Монографія. – К., 2003. – 246 с.
3. Интенция [Электронный ресурс] // Философия: Энциклопедический словарь ; под ред. А.А. Ивина. – М.: Гардарики. – 2004. – Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/453/%D0%98%D0%9D%D0%A2%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%AF
4. Клищевская М.В. Профессионально важные качества как необходимые и достаточные условия прогнозирования успешности деятельности / Клищевская М.В., Солнцева Г.Н. // Вестник Московского университета. - Сер. 14. - Психология. - 1999. - № 4. - С. 61-66.
5. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / Леонтьев А.Н. - М.: Смысл, Академия, 2005. - 352 с. - (Серия: Классическая учебная книга).
6. Лопатников Л.И. Экономико-математический словарь: словарь современной экономической науки / Лопатников Л.И.; [5-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Дело, 2003. – 520 с.
7. Миллс Р. Компетенции / Миллс Р. – М.: НИРО, 2004. – 128 с.
8. Электронный учебник по статистике [Электронный ресурс]. – Москва: StatSoft Inc., 2012. – Режим доступа: <http://www.statsoft.ru/home/textbook/default.htm>